

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, професора
Котухи Олександра Степановича
на дисертацію Балагури Тараса Володимировича
на тему: «Правові засоби забезпечення соціальної справедливості», подану
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Аналіз рукопису дисертації та публікацій автора за темою дослідження дозволив сформулювати такі висновки, пропозиції та зауваження.

Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах глобалізаційних змін, економічних криз, соціальної нерівності та нових викликів для правової системи роль права у забезпеченні соціальної справедливості набуває надзвичайної важливості. Правові механізми, такі як закони, нормативні акти, судова практика та інші юридичні інструменти, повинні бути спрямовані на захист прав і свобод кожної людини, а також на забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування та соціального захисту. У цьому контексті особливо важливою є розробка таких механізмів, які гарантують не лише рівність перед законом, а й створюють реальні умови для досягнення соціальної справедливості, що дозволить зменшити соціальні нерівності та сприятиме стабільності в державі. Вивчення правових засобів для забезпечення соціальної справедливості є необхідним для створення ефективної правової політики та сталого розвитку демократичного суспільства. Відповідно, правова система повинна бути здатною адаптуватися до нових викликів, зокрема до змін економічної ситуації, технологічних

трансформацій та зростання соціальних і культурних суперечностей. Тому завданням є не лише ухвалення нових законодавчих актів, але й забезпечення їх ефективної реалізації через судову практику, державне управління та механізми контролю. Це включає розробку ефективних інструментів для боротьби з дискримінацією, несправедливими практиками на ринку праці, захисту прав меншин і гарантування доступу до основних соціальних благ. Крім того, правові засоби відіграють важливу роль у формуванні соціальної відповідальності громадян та інститутів, що сприяє розвитку правової культури та зміцненню соціального капіталу. Тому дослідження правових механізмів у контексті соціальної справедливості є необхідним для створення збалансованого та комплексного підходу до вирішення проблем, з якими стикається сучасне суспільство.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» за напрямками «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій, сформульованих автором

Наукова обґрунтованість основних положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечується її чіткою логічною структурою, використанням комплексу наукових принципів і методів дослідження, а також новизною запропонованих до захисту положень.

Структурно-логічна побудова дисертації сприяла всебічному та послідовному розкриттю теми, що дозволило ефективно вирішити поставлені перед здобувачем завдання. Робота включає вступ, три розділи з дев'ятьма

підрозділами, проміжні та загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Структура дослідження є логічно виваженою та не викликає заперечень. Перший розділ має теоретико-методологічний характер, другий містить теоретичний аналіз проблематики, а третій зосереджений на практичних аспектах. Між розділами простежується логічний взаємозв'язок, а зміст підрозділів узгоджено розвиває основну ідею дослідження, забезпечуючи його цілісність.

Дослідження присвячене всебічному теоретичному і практичному обґрунтуванню поняття соціальної справедливості через правові механізми її реалізації з урахуванням інноваційних підходів, таких як цифрові технології та аналітика даних. Дослідження спрямоване на виявлення способів гарантування основних прав людини через законодавчі та правові інструменти, аналіз ефективності забезпечення громадського порядку, захисту гідності громадян і відновлення соціальної злагоди в умовах трансформації українського суспільства.

Достовірність сформульованих у дисертаційній роботі положень та практичних висновків підтверджується значною кількістю опрацьованих праць українських та іноземних вчених (163 найменувань, з яких 40 – англomовні). Коректність посилань на літературні джерела дозволяє відокремити наукові здобутки здобувача від теоретичних доробків інших дослідників.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими і базуються на використанні сучасних методів дослідження. Так, для досягнення наукової об'єктивності дослідження застосовано різноманітний набір методів наукового пізнання, який включає філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні підходи. Зокрема, застосовувалися такі методи, як формально-логічний – дозволив виявити логічні зв'язки між різними елементами правового регулювання, оцінку їх узгодженості та ідентифікацію потенційних суперечностей, які можуть впливати на ефективність реалізації принципів соціальної справедливості; історико-правовий – використовується

для аналізу еволюції поняття соціальної справедливості в правовій думці, визначення ключових етапів її формування та вивчення розвитку концепцій правової культури; системного аналізу – дозволив розкрити сутність та структуру правової культури як соціального явища, визначення її впливу на реалізацію принципів соціальної справедливості та дотримання прав людини; функціональний – для аналізу взаємозв'язку понять «правова політика» та «соціальна справедливість» у контексті соціальних процесів, оцінки ефективності реалізації нормативно-правових актів та визначення проблем у діючій правовій політиці; порівняльно-правовий – для дослідження основних теоретичних підходів до трактування соціальної справедливості в сучасній юридичній науці, а також для аналізу механізмів застосування заохочувальних норм у правових системах інших держав; соціологічний метод – передбачає вивчення рівня правової обізнаності громадян, оцінку впливу правового виховання на формування соціальної справедливості; метод прогнозування – для визначення стратегій забезпечення основних прав людини за допомогою законодавчих і правових засобів та розробки практичних рекомендацій щодо підвищення рівня соціальної справедливості в Україні; метод аналізу – для дослідження законодавчого забезпечення соціальної справедливості, оцінки ефективності реалізації правових норм, аналізу судової практики та нормативно-правових актів. Метод узагальнення – використаний для підсумування результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх актуальністю, новизною та сформульованими загальнотеоретичними і прикладними висновками. Сформульовані й обґрунтовані в роботі висновки та пропозиції, можуть бути використані для подальших фундаментальних, теоретичних і прикладних досліджень, присвячених правовим механізмам забезпечення соціальної справедливості в Україні.

Матеріали дисертації використовуються: в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» при викладанні курсів «Теорія

держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права»; науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зміст дисертаційної роботи та опубліковані наукові праці Балагури Т.В. засвідчують, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта та характеризуються науковою новизною, яка, у трактуванні здобувача полягає в застосуванні комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення чинного законодавства України щодо соціальної справедливості, який вперше інтегрує оцінку впливу сучасних цифрових технологій та міжнародних стандартів на ефективність правозастосування.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, слід відзначити наступні, зокрема, *уперше*: розроблено правові засоби оцінки та забезпечення соціальної справедливості, що враховують характер сучасного українського суспільства. Запропоновано когнітивно-правовий підхід, що розглядає соціальну справедливість як розумову категорію, яка виконує регулюючу функцію у співвідношенні зусиль і винагород, порушень і покарань. Розроблено новий підхід до адаптації правових норм, який поєднує цифрові технології та аналіз сучасних практик задля посилення соціальної справедливості і стабільності держави. Проведено аналіз ефективності реалізації нормативно-правових актів та виявлено ключові недоліки чинної правової політики, що впливають на забезпечення соціальної справедливості.

Здобувачем також удосконалено: методологічні підходи, які передбачають комплексний аналіз взаємодії правових, соціальних та економічних чинників у забезпеченні соціальної справедливості. Наукове розширення концепції Національної стратегії правової освіти, що передбачає, насамперед, інтеграцію сучасних методологічних підходів до формування правової культури, адаптацію освітніх програм відповідно до європейських стандартів та використання цифрових технологій для підвищення доступності правових знань. Модель соціальної справедливості для України, яка враховує як національні морально-етичні норми, так і міжнародні стандарти прав людини, що дозволяє забезпечити гармонійний баланс між традиційними українськими суспільними цінностями та європейськими принципами рівності, недискримінації та інклюзивності.

У дисертації набули подальшого розвитку: обґрунтування щодо запровадження обов'язкових курсів правознавства у шкільну програму з використанням інтерактивних методик навчання. Концепція створення інтегрованої цифрової платформи, що об'єднує технології блокчейн та штучного інтелекту для моніторингу та контролю за дотриманням правових норм.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри права та публічного управління Університету Короля Данила, де було виконано дисертацію, а також оприлюднені на двох наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 року).

Результати дисертації також висвітлені у чотирьох наукових фахових виданнях України.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи та відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Поряд із позитивною оцінкою результатів дослідження, деякі положення дисертаційної роботи потребують глибшого обґрунтування та містять аспекти, що можуть стати предметом наукової дискусії. Серед них можна виділити такі:

1. На сторінці 35 автор зазначає, що конституційне право є основним інструментом забезпечення соціальної справедливості, закріплюючи принципи рівності, прав людини та соціальної держави. Зокрема, Конституція України визначає принцип соціальної держави (ст. 1), рівність прав громадян (ст. 24) та гарантії соціального захисту (ст. 46). Одним із важливих аспектів, який потребує уточнення, є те, як конкретні правові механізми реалізують принципи соціальної справедливості, закріплені в Конституції України. Необхідно деталізувати авторові, які саме інструменти правового забезпечення можуть бути ефективно застосовані для втілення положень щодо соціальної держави, рівності прав громадян та гарантій соціального захисту. Важливо також зазначити, чи існують в Україні практичні приклади або прогалини в правовій системі, що можуть впливати на ефективність реалізації цих принципів.

2. У підрозділі 1.1 автор відзначає, що видатні мислителі, зокрема І. Франко, М. Драгоманов, І. Кант, Г. Гегель і Дж. Ролз, у своїх працях не лише досліджували природу справедливості, а й закладали основи для формування сучасного розуміння цього поняття. Їхні ідеї мають значний вплив на правову думку та соціально-політичну теорію, підкреслюючи важливість справедливості як основоположного принципу розвитку демократичного

суспільства. Проте, було б корисно більш детально розглянути, як конкретно ці ідеї застосовуються в умовах сучасного правового та політичного контексту, оскільки їхні теоретичні концепції могли бути інтерпретовані по-різному, залежно від соціальних і політичних умов різних історичних етапів.

3. У дослідженні є окремі стилістичні неточності, які потребують уточнення та корекції для підвищення якості викладу матеріалу.

Зазначені недоліки та зауваження здебільшого стосуються дискусійних аспектів, мають рекомендаційний характер і можуть бути обговорені під час публічного захисту або враховані в подальших наукових дослідженнях Балагури Т.В., враховуючи актуальність і значущість теми.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своєю структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, передбаченим «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.), і «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Випадків порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок про відповідність роботи загальним вимогам МОН України

Дисертаційна робота Балагури Тараса Володимировича на тему: «Правові засоби забезпечення соціальної справедливості» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки є належно обґрунтованими, містять наукову новизну, мають

теоретичне та практичне значення. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 081 – «Право».

Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему: «Правові засоби забезпечення соціальної справедливості» за своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Балагура Тарас Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, професор,

декан факультету права

Львівського торговельно-

економічного університету

О.С. КОТУХА

